

Інформаційний лист № 2-2023

Український експорт не є загрозою для європейських фермерів?

Підготовлено др. Хайнц-В. Штрубенхофф
червень 2023

4 червня 2023 року Європейська Комісія продовжила дію Автономних торговельних заходів (АТЗ) для України ще на один рік. Ці торговельні пільги мають допомогти українським виробникам під час війни та зменшити продовольчу небезпеку у світі. Шляхи солідарності ЄС є надзвичайно важливими для українського експорту зернових та олійних культур, оскільки експорт через чорноморські порти залишається нестабільним через російську агресію. Чорноморська зернова ініціатива була продовжена 17 травня 2023 року лише на два місяці.¹

Фермери у східноєвропейських країнах-сусідах побоюються українського експорту до ЄС вантажівками та залізницею. Фермерські асоціації лобювали питання торговельного захисту, що призвело до запровадження національних торговельних бар'єрів у березні 2023 року, хоча така політика суперечить правилам Спільного ринку ЄС. ЄС пішов на компроміс і запровадив захисні заходи, але поступово скасовує їх до 15 вересня 2023 року. Ці захисні заходи щодо пшениці, кукурудзи, ріпаку та насіння соняшнику застосовуються у п'яти країнах. ЄС створює спільну координаційну платформу з Болгарією, Угорщиною, Польщею, Румунією, Словаччиною та Україною для сприяння діалогу з питань торговельної політики та належного функціонування «шляхів солідарності».²

У цій публікації я хотів би пролити світло на український експорт, ринки зернових та олійних культур ЄС та його вплив на ринки ЄС і світовий ринок. Мої основні гіпотези наступні:

- вплив українського експорту зернових та олійних культур через східноєвропейські кордони на ринки ЄС сильно перебільшений;
- рівень світових цін набагато важливіший для східноєвропейських фермерів, ніж український експорт;
- комбікормова, харчова та біопаливна галузі ЄС потребують українських поставок;
- економічно ефективна транскордонна логістика та вдосконалення «шляхів солідарності» мають вирішальне значення не лише для українських експортерів, а й для європейських імпортерів.

¹ <https://www.reuters.com/world/europe/last-ship-leave-ukraine-fate-black-sea-grain-deal-russias-hands-2023-05-17/>

² https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_3059

Виконавці

Торгівля Україна - ЄС

Таблиця 1: Щомісячний імпорт ЄС-27 з України (млн. євро)

	2022-11	2022-12	2023-01	2023-02	2023-03
Зернові	812	722	640	667	611
Олійні	576	389	264	277	203
Рослинні олії	287	261	199	136	154
Загальний імпорт	2902	2495	2250	2171	2291

Джерело: Європейська Комісія

Близько половини українського експорту до ЄС - це експорт зернових та олійних культур, що підкреслює його важливість для двосторонньої торгівлі. Також цікаво відзначити, що експорт вже знижувався через сезонні коливання, коли протести східноєвропейських фермерів досягли кульмінації навесні 2023 року.

Баланси зернових та олійних культур з боку ЄС також демонструють цікаві факти. ЄС є нетто-імпортером олійних культур та рослинних олій. Комбікормова, харчова та біопаливна галузі ЄС потребують українського імпорту.

Таблиця 2: Виробництво та імпорт олійних культур та рослинної олії в ЄС-27 (млн. тонн)

	2020/21	2021/22 оцінки	2022/23 прогноз
Олійні			
виробництво	28.3	30.1	31.1
імпорт	21.6	21.4	22.4
Рослинні олії			
виробництво	15.9	15.9	17.1
імпорт	8.8	8.6	6.4

Джерело: Європейська Комісія, 26 травня 2023

ЄС є самодостатнім у виробництві зернових, але також імпортує зернові. Попит на них надходить переважно з боку комбікормової та харчової промисловості Південної Європи, а також з Північної Європи в роки з низьким врожаєм. Наприклад, у 2022/23 маркетинговому році ЄС імпортує більше фуражного зерна (кукурудзи та фуражної пшениці), щоб підтримувати експорт якісного зерна (продовольчої пшениці з вищим вмістом протеїну) на відносно сталому рівні.

Таблиця 3: Виробництво, експорт та імпорт зернових в ЄС-27 (млн. тонн)

	2020/21	2021/22 оцінки	2022/23 прогноз
Зернові			
виробництво	280.3	292.6	265.3
імпорт	16.1	22.3	37.5
імпорт з України	7.3	8.7	12.7
імпорт з Бразилії	4.2	3.8	7.7
експорт	42.9	47.9	44.7

Джерело: Європейська Комісія, 26 травня 2023

Виконавці

Виробництво у 2022/23 маркетинговому році в ЄС значно нижче, ніж у попередні роки. Це пояснює, чому зростає імпорт, в тому числі зернових з України та Бразилії. Той факт, що ЄС імпортує зернові з Бразилії, свідчить про реальний попит.

Торговельна логістика

Погляд на торговельну логістику показує важливість різних видів транспорту: вантажних автомобілів, залізничних вагонів, річкового транспорту та чорноморських портів для українського експорту.

Таблиця 4: Експорт українських аграрних товарів (сировини) за видами транспорту (в тоннах, з січня по травень 2023 року)

	23_01	23_02	23_03	23_04	23_05	загалом починаючи з 22_02
вантажівки	422.997	465.462	483.404	229.811	186.096	6.041.787
залізниця	1.069.546	1.020.485	1.075.273	644.344	638.585	13.078.469
морські порти	3.959.209	4.802.926	5.792.583	4.568.184	3.526.874	62.254.127
Дунайські порти	1.082.656	1.500.133	1.987.262	1.642.499	2.221.651	18.824.046
порти Одеси	2.863.578	3.300.291	3.749.906	2.880.284	1.305.223	37.598.875
інші	12.975	2.503	55.416	45.401		5.831.206
річки	31.712	41.106	100.370	89.438	85.251	652.827
всього щомісяця	5.483.464	6.329.980	7.451.630	5.531.778	4.436.806	82.027.210

Джерело: Міністерство аграрної політики та продовольства України 31 травня 2023

Очевидно, що українські чорноморські порти навколо Одеси, включаючи «Південний» і «Чорноморськ», включені до Чорноморської зернової ініціативи за посередництва ООН і Туреччини, зберігають своє значення під час війни, особливо для кукурудзи і пшениці. Імпортери з Іспанії та Італії отримують українську фуражну пшеницю та кукурудзу переважно кораблями. Щомісячний експорт з цих портів сягнув піку в 3,7 млн тонн у березні. Крім того, румунський порт Констанца, до якого можна дістатися з України через річку Дунай, відіграє дуже важливу роль для України. Після морських портів йде залізничний транспорт, хоча прикордонна логістика є ускладненою, і на третьому місці - автомобільний транспорт. Чисто річковий транспорт поки що відіграє незначну роль.

Дивлячись на щомісячні залізничні та автомобільні перевезення через кордон ЄС, помітно, що обсяги значно зменшилися після березня 2023 року, коли п'ять східноєвропейських країн запровадили національні торговельні бар'єри, до менш ніж 1 мільйона тонн на місяць. Експорт через порти досяг піку в березні 2023 року і залишався на високому рівні, що свідчить про достатню пропозицію з України. Можна зробити висновок, що прикордонна логістика та вищі транспортні витрати ускладнили перевезення товарів через кордон ЄС залізницею та вантажівками навесні 2023 року. У березні 2023 року ми спостерігали черги вантажівок довжиною від десяти до двадцяти кілометрів на українській стороні, які очікували на перетин польського кордону. Це означає тривалий час очікування до декількох тижнів і робить вантажні перевезення дуже дорогими. Час очікування вантажівок через виснажливий прикордонний контроль коштує грошей і робить український експорт більш дорогим.

Для українських фермерів високі логістичні витрати є поганою новиною. Світові ціни на зернові та олійні культури у травні 2023 року значно нижчі порівняно з піковими цінами у травні 2022 року. Зростання цін після російського вторгнення змінилося їхнім зниженням з різних причин, зокрема через гарну зимову погоду в більшості країн-постачальників, уповільнення глобального економічного зростання, зниження цін на нафту та газ, а також глобальну адаптацію торговельних потоків.

Ціни на пшеницю та насіння ріпаку

	Гамбург	Росток
31 травня 2023		
В-пшениця	223 євро/т	223 євро/т
насіння ріпаку	388 євро/т	388 євро/т
31 травня 2022		
В-пшениця	415 євро/т	415 євро/т
насіння ріпаку	788 євро/т	788 євро/т

Джерело: Agrarfax

Пшениця, кукурудза, ріпак та насіння соняшнику є товарами з певною диференціацією, наприклад, продовольча пшениця дорожча за фуражну, але з обмеженим потенціалом диференціації на ринку. Таким чином, ціни на світовому ринку визначаються оцінками попиту та пропозиції, співвідношенням запасів до споживання, прогнозами погоди та прогнозами врожаю. Різниця в цінах між регіонами швидко усувається трейдерами, які отримують арбітражні прибутки. Фермери знають, що ціни є волатильними, і мають різні стратегії пом'якшення ринкових ризиків, наприклад, за допомогою адекватних стратегій продажу, не очікуючи, що високі ціни залишатимуться на високому рівні вічно. Аграрні міністри та політики повинні доносити до фермерів реалістичні погляди замість того, щоб прогнозувати розвиток ринку, який може призвести до хибних очікувань.

Справедливо буде сказати, що європейські фермери не можуть звинувачувати українських фермерів та експортерів у тому, що ціни на сільськогосподарську продукцію

в Європі знижуються. Вони скоріше повинні звинувачувати своїх національних політиків у використанні популістських стратегій замість того, щоб пояснювати ринкові реалії своїй громадській аудиторії. Світовий та європейський ринки взаємопов'язані, і вплив глобальних цінових коливань є набагато важливішим, ніж деякі додаткові обсяги експорту з України через польський чи румунський кордон, які потрібні ЄС.

Тому дуже вітається, що Виконавчий віце-президент ЄС, Валдіс Домбровскіс, вказав на необхідність покращення транскордонної логістики на кордонах між Україною та ЄС: «Ми створили координаційну платформу для значного покращення «шляхів солідарності» ЄС, щоб уникнути вузьких місць у торгівлі. Європейська Комісія без вагань діятиме у випадку, якщо національні торговельні заборони не дозволять українським сільськогосподарським товарам потрапити до країн, де вони потрібні».

Корисні публічні ресурси:

1. Інформаційна панель Міністерства аграрної політики та продовольства України
https://public.tableau.com/views/vl_Export_of_Agriproducts_v2/Dashboard1?:language=en-US&:display_count=n&:origin=viz_share_link:showVizHome=no&:embed=true
2. Торговельна інформаційна панель APK-Inform
<https://www.apk-inform.com/en/dashboards/1532596>
<https://www.apk-inform.com/en/dashboards/1528882>
<https://www.apk-inform.com/en/dashboards/1532838>
3. Європейська Комісія
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_3059
<https://data.europa.eu/data/datasets/cereals-supply-and-demand?locale=en>
4. USDA прогнози попиту та пропозиції
<https://www.usda.gov/oce/commodity/wasde>

Дисклеймер

Це дослідження публікується за відповідальності Німецько-українського агрополітичного діалогу (АПД). Будь-які точки зору та результати, висновки, пропозиції чи рекомендації в дослідженні належать авторам і не обов'язково збігаються з думкою АПД.

Виконавці